

УДК 94(477):327.58 «19»

ЗВ'ЯЗКИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО З НАЦІОНАЛЬНИМИ МЕНШИНАМИ: ПЕРШІ КРОКИ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В ХХ СТОЛІТТІ*

Юрій ЛАДНИЙ

здобувач Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України

Анотація. У статті розглядається ставлення М. Грушевського до вирішення національного питання в Україні на початку ХХ ст. Аналізуються складні міжетнічні проблеми, які постали перед українським державотворенням на початку національно-визвольної революції. Висвітлюється роль М. Грушевського у формуванні міжетнічної консолідації різних суспільно-політичних сил.

Ключові слова: українська національна революція, національні меншини, етнополітика.

СВЯЗИ МИХАИЛА ГРУШЕВСКОГО С НАЦИОНАЛЬНЫМИ МЕНЬШИНСТВАМИ: ПЕРВЫЕ ШАГИ В ФОРМИРОВАНИИ УКРАИНСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАЦИИ В ХХ СТОЛЕТИИ

Юрий ЛАДНЫЙ

соискатель Института политических и этнонациональных
исследований им. И. Ф. Кураса НАН Украины

Аннотация. В статье рассматривается отношение М. Грушевского к решению национального вопроса в Украине в начале ХХ ст. Анализируются сложные межэтнические проблемы, возникшие перед украинской государственностью в начале национально-освободительной революции. Освещается роль М. Грушевского в формировании межэтнической консолидации разных общественно-политических сил.

Ключевые слова: украинская национальная революция, национальные меньшинства, этнополитика.

MYKHAILO HRUSHEVSKY'S TIES WITH NATIONAL MINORITIES: THE FIRST STEPS IN FORMING UKRAINIAN POLITICAL NATION IN THE 20TH CENTURY

Yurii LADNYI

applicant at I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine

Annotation. The article specifies the attitude of M. Hrushevsky toward solving the national issue of Ukraine in the early 20th century. It analyzes complex inter-ethnic problems facing the formation of Ukraine's statehood on the eve of the national liberation revolution as well as the role of M. Hrushevsky in forming inter-ethnic consolidation of different social and political forces.

Key words: Ukrainian national revolution, national minorities, ethnopolitics.

* В основу статті покладено виступ на круглому столі «Родина Грушевських в історії української культури та державотворення».

Новітня українська історіографія доби національної революції 1917–1921 рр. залишає широкий науковий простір для оригінальних історико-політологічних розвідок. 150-річний ювілей з дня народження одного з лідерів українського визвольного руху Михайла Грушевського та 100-річчя національної революції, що наближається в Україні, надають питанням досліджень цієї проблематики значущості та актуальності.

Сучасна суспільно-політична думка, особливо з урахуванням зовнішнього фактора, під впливом якого перебуває наша держава, починаючи з 2014 р., вимагає переосмислення історичних процесів і звернення до позитивної спадщини національно-державного будівництва на всіх історичних етапах. Саме цей аспект визначив завдання нашої розвідки.

У березні 1917 р. етнополітичні концепції М. Грушевського стали підґрунтям для формування політичної програми українського національно-визвольного руху. Концептуальні публікації відомого науковця «Хто такі українці і чого вони хочуть», «Народностям України», «На порозі нової України» та інші повною мірою відбилися в історичних документах Центральної Ради – її Універсалах, у законі «Про персонально-національну автономію», Конституції Української Народної Республіки тощо. Ідея міжнаціонального порозуміння, виявлення симпатій до визвольного руху національних меншостей, широке залучення неукраїнських народностей до української визвольної справи не були для лідера української революції ситуативними. Адже, як і більшість представників Товариства Українських Поступовців, М. Грушевський вважав національні меншості України

потужною соціальною базою майбутньої української революції [3, с.111].

У політичних програмах більшості українських партій Наддніпрянської України на початку ХХ ст. проблема національного визволення і відродження української нації визначалась в єдиному контексті справедливого, демократичного вирішення національного питання і становища іноетнічного населення як в Україні, так і в межах майбутньої оновленої Росії. Важливе місце в суспільно-політичному русі України займала партія соціалістів-революціонерів (УПСР). На її політичну активність не міг не вплинути той факт, що серед її керівництва перебував М. Грушевський. Напередодні Першої світової війни з'явився завершений проект програми українських есерів, який ґрунтувався на трьох основних складових. По-перше, визначалось майбутнє Російської імперії і подальша доля її народів: «Русифікація окраїн, утиски іногородців, ціла хмара для кожної національності репресій, які переходять всяку межу можливого і навіть в умовах російської дійсності ставлять життя цілих національних організмів в умови безправ'я і висувають перед народом завдання політичної революції» [18, с. 78]. По-друге, в програмі достатньо обґрунтовано визначався шлях до оновлення Російської держави: «Національні проблеми в Росії вирішуються розвитком національно-краєвих автономій, які ... є конкретним лозунгом нашої найближчої боротьби» [18, с. 79]. І, зрештою, третя важлива складова програми УПСР – про майбутній національний устрій України:

1. Проведення в життя принципу національно-краєвої автономії, основою якого буде скликання національних сеймів.

2. Розвиток краевого життя на основі самоуправління.

3. Забезпечення прав та інтересів національних меншостей [18, с. 80].

Вже на першому з'їзді кооператорів у березні 1917 р., в якому М. Грушевський брав участь одразу після повернення в Україну, він зазначив, «що тільки демократично-федеративна республіка в Росії з національно-територіальною автономією України, з забезпеченням прав національних меншостей, забезпечить права українського народу». Відомий дослідник В. Верстюк справедливо вважає, що «вперше у Києві по революції відкрито було сформульовано головну українську політичну вимогу» [1, с. 110].

Наступним важливим кроком у розвитку української революції вважається багатотисячна маніфестація киян 19 березня 1917 р., яка завершилась мітингом біля будинку міської ради. Прийнята резолюція заходу була вже не тільки прагненням М. Грушевського та його однодумців, а всього київського віча. Резолюція починалась словами: «Ми, українці зібрані у Києві 19 березня на першій українським святі свободи і вітаємо народовладдя знищене царським деспотизмом...», а завершувалася думкою про потребу «широкої автономії української землі... з урахуванням прав національних меншостей» [16, с. 28]. Радянська історіографічна спадщина створювала певний парадокс (до речі, як і сучасна історична наука певного спрямування), коли змальовувала образ М. Грушевського як українського шовініста. Ознайомлення з етнополітологічними студіюваннями Михайла Сергійовича само по собі дає переконливу відповідь про його бачення вирішення національного питання. «Повнота національного життя,

котрої ми добиваємося для українського народу, не повинна затоптати інших народностей і обмежувати їх значення до вільного розвитку своєї культурної і національної стихії...». Власне, далі М. Грушевський підкреслює: «Ми виступаємо рішуче проти всяких заходів, звернених на те, щоб порізнити нас з нашими співгромадянами інших народностей. І ми певні, що українське громадянство, український народ, у котрого політичну розважність ми твердо віримо й високо її ставимо, нас у тим напрямі підтримає твердо, щиро. Оборонці української національності не будуть націоналістами». Свою особисту позицію і погляд тогочасної української демократії він пояснює: «Ми не на те цілими поколіннями боролись і страждали за права нашого народу, щоб з хвилиною, коли його права будуть здобуті, поставити іншу мету – приборкування інших народностей і панування над національними меншостями великої Української землі» [15]. Відомий дослідник М. Лазарович, проводячи компаративний аналіз ставлення різних політичних сил постреволюційної Росії до національного питання, акцентує увагу на особистій позиції очільників Центральної Ради. Науковець зазначає, що М. Грушевський виступав проти будь-яких виявів «...українського шовінізму, виключності, не толеранції супроти інших народностей». Вони були «не симпатичні й небажані» будь-коли, але в тодішніх обставинах, «...коли так треба такту і розваги, порозуміння і солідарності для досягнення великої мети», ксенофобські настрої взагалі були недопустимими. Тому пропозиції про визнання їх «національним злочином» і про безкомпромісну боротьбу проти них були більш ніж доречними [12, с. 184].

«Медові» місяці української революції продовжив Національний Конгрес, який відбувся у Києві в квітні 1917 р. Його метою було не тільки надати Центральній Раді правового представництва українського народу, обрати її новий склад, а й визначити основні напрямки національної політики, які мали сприяти етноконсолідації революційного руху. Доля національних меншин в постреволюційній Україні – ключове питання Конгресу. Вимагаючи автономного устрою України, Конгрес звернув увагу на «повне забезпечення прав національних меншин, які живуть в Україні». Відомий єврейський громадський діяч А. Гольденвейзер згадував, що М. Грушевський дуже привітно зустрічав єврейських делегатів під час роботи Конгресу [17, с. 6].

Лідер Центральної Ради з симпатіями поставився до активізації польського національного руху. У відповідь на привітання польського письменника і політичного діяча І. Барташевича М. Грушевський зробив офіційну заяву: «Полякам, що живуть на Україні і разом з тим хочуть вірно і щиро працювати для добра України, наш братній привіт» [11, с. 56]. Делегати Конгресу також прихильно поставились до М. Грушевського та висловили свою підтримку відродженню України. Так, представник Об'єднаних єврейських громад д-р Г. Биховський однозначно висловився під час Конгресу на підтримку боротьби українського народу. Із виступу Г. Биховського на Конгресі: «Ми євреї, які віками жили пліч о пліч з українцями, з радістю вітаємо блага вість про відродження українського народу» [20, с. 64]. А завершив свою промову лідер єврейських громад історичними словами: «Слава Українському народу» [10, с. 49]. Під впливом

рішень Національного Конгресу М. Грушевський створив ряд блискучих публіцистичних статей, у яких звернув увагу на нагальну потребу дружньої співпраці між українським визвольним рухом і національними меншостями. «Національний пакт, – писав він, – зрозуміння свого власного інтересу повинен підказати їм, що в цей великий момент, коли український народ заходиться будувати... волю України... вони повинні бути з ним, а не стояти подалік в нейтральній ролі сторонніх свідків». Полемізуючи, наприклад, з М. Міхновським, М. Грушевський писав: «Ми думаємо, що Україна не тільки для Українців, а для всіх, хто живе на Україні, а живучи любить її, а люблячи хоче працювати для добра краю і його людності, служити їй, а не обирати, не експлуатувати для себе. Всякий, хто водиться такими поглядами дорогий співгромадянин для нас, незалежно від того, хто він був – Великорос, Жид, Поляк, Чех. А хто хоче тільки жититися з праці народної, бути паразитом, поїдателем солодких кусків – той нам не потрібен, без різниці: чи він не Українець чи Українець» [6, с. 46 – 47].

Серед документів Центральної Ради, які сьогодні зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ф. 1115) і містяться у відповідних фондах, є написані олівцем похідні матеріали до українських універсалів, над якими активно працював М. Грушевський. Його світогляд міжнародних відносин яскраво відзначається у тексті історичного акта, наприклад, І Універсалу: «В містах і тих місцях, де українська людність живе в суміші з іншими національностями, приписуємо нашим громадянам негайно прийти до згоди і порозуміння

з демократією тих національностей і разом з ними приступить до підготовки нового правильного життя». Щодо позиції національних меншин зазначалось, що «Центральна Рада покладає надії, що «народи неукраїнські, які живуть на нашій землі, також дбатимуть про лад та спокій в нашім краю і в цей тяжкий час вседержавного безладдя дружно, одностайно з нами стануть до праці коло організації автономії України» [20, с. 104–105]. Вагомою і значущою видається нам позиція М. Грушевського і лідерів Центральної Ради, яка знаходить своє відображення у II Універсалі: «В згоді з іншими національностями України, і працюючи в справах державного управління як орган Временного правительства, Генеральний Секретаріат Центральної Ради твердо йтиме шляхом зміцнення нового ладу, утвореного революцією [20, с. 164]. Щоб тексти Універсалів були цікавими і зрозумілими представникам провідних національних меншостей, Генеральний Секретаріат зобов'язувався друкувати їх, крім української, російською, єврейською, польською мовами [23, арк. 12].

Етнополітика – достатньо складний, суперечливий і багатовекторний процес. Адже він не тільки визначає державну політику і ставлення до національних меншин, а й зворотний рух – наскільки іноетнічне населення симпатизує, виявляє свою лояльність чи підтримує доленосні прагнення, які здійснює титульна нація. За Всеросійським переписом 1897 р., росіяни склали 11,7% населення України і по праву вважалися другою за чисельністю національною громадою. Сотні років ідеологічного тиску самодержавства і політика російщення України, виховання підданих імперії у душі

великодержавного шовінізму не могли не позначитись на настроях російської людності. Якщо події Лютневої революції 1917 р. були схвально зустрінуті майже всіма опозиційними царату російськими думськими партіями, то розвиток української революції, прагнення національної автономії, федералістські настрої, які панували серед широких верств українського політикуму, не знаходили належної підтримки у росіян. Цікаво, що в цьому питанні ліберально-консервативні кола росіян підтримували і ліві російські партії (крім більшовиків). Для лівих майбутня оновлена Росія бачилась єдиним європейсько-азійським інтернаціоналом трудящих. Партійна російська преса – кадетська «Речь», меншовицька «Рабочая газета», есерівське «Дело народа» – відкрито критикувала Українську Центральну Раду за прийняття I Універсалу. Кадетська «Речь» вбачала в цьому ланку німецького плану знищення Росії як єдиної держави. Кадети повселюдно вимагали застосувати суворі покарання до українських політиків, а їхні дії кваліфікували як злочин [22, с. 46].

Російсько-українські протиріччя не були тільки партійним суперництвом росіян і українців. На думку Д. Донцова, вони віддзеркалювали різні культури, різні національні ідеали, відмінні світобачення на вирішення національного питання [8, с. 59].

Від лютого до листопада 1917 р. більшовики ситуативно підтримували боротьбу Центральної Ради проти Тимчасового уряду, і навіть певний час їхні депутати засідали в Центральній Раді. Але одразу після жовтневого перевороту більшовицький Раднарком оголосив відкриту війну Українській Народній

Республіці і розпочав військову агресію.

Соціальна база українського єврейства була достатньо широкатою. Руйнуючи стереотипи щодо соціально-економічного становища євреїв в Україні як виключно представників експлуаторського класу, професор О. Субтельний зазначає, що «близько $\frac{3}{4}$ українських євреїв заробляли на життя дрібною торгівлею та ремеслом». Як приклад, у Ромнах 30% євреїв були кустарями, 40% – робітниками та службовцями і 28% – торговцями [19, с. 246].

Самодержавна політика щодо єврейської людності давала найвищий відсоток серед євреїв-учасників революційного руху в Росії. Єврейські національні партії мали різні політичні програми (Бунд, Фолькс-партай, три соціалістичні партії), одночасно відстоювали необхідність соціальних перетворень, національного та релігійного рівноправ'я, а також широкої національно-культурної автономії. Сіоністські партії вважали, що боротьба за соціальні перетворення не може призвести до вирішення національного питання і відволікає від головної мети єврейського руху – створення власної держави. Реакція більшості єврейських партій та об'єднань на повалення царату принципово не відрізнялась від ставлення до цієї події основних українських партій-фундаторів Центральної Ради [14, с. 3 – 39]. Скасування національних обмежень для іудеїв, політичних переслідувань, проголошення релігійного рівноправ'я відкривало перед євреями перспективи широкого національного відродження в Україні. Не випадково з цього приводу В. Винниченко писав: «Особливо євреї, чисто єврейські політичні партії,

поставились розсудливо, а деякі з них навіть прихильно до ідеї української державності. Вони прийняли в свою свідомість ідею української державності як факт, як щось природне і неминуче, вклали її в свій світогляд, пристосували до неї свої власні прагнення і цілком свідомо рішуче і послідовно визнавали себе громадянами Української держави» [3, с. 287 – 288].

Серед несимпатиків українсько-єврейського порозуміння в усі постреволюційні і наступні часи поширювались виключно заангажовані «матеріали» про участь євреїв в антиукраїнських діях на боці більшовиків. Але такі погляди заперечувались лідером української революції М. Грушевським, який закликав українську сторону до «нейтралізування й викорінення антисемітизму». Частина неорганізованого єврейства, до речі, як і частина українців, дійсно були на боці більшовиків. На жаль, така логіка громадянського протистояння. Але з приводу організованого в політичні партії єврейства М. Грушевський зазначає, що участь євреїв у протиукраїнських повстаннях не має нічого спільного з єврейським національним рухом, і він ніскільки за них не відповідає. З іншого боку, «антисемітизм – сей «соціалізм дурнів», як його справедливо прозвали німецькі соціалісти, затемнюючи свідомість дійсних класових відносин і соціальних інтересів, служить інтересам реакції, і з становища української демократії рішуче шкідливий» [4, с. 42]. Позиція М. Грушевського і очільників Центральної Ради знаходила свою всебічну підтримку серед єврейської демократії. На перших великих зборах Центральної Ради, які відбулися після проголошення II Універсалу, представник єврейської соціал-демократії

Гольдштейн у вступному слові скаже: «Наш погляд на розв'язання національного питання – національно-територіальна автономія, і тому ми будемо підтримувати відроджений український народ в його стремліннях» [20, с. 175].

Українсько-польські відносини історично несли на собі тягар минулого. Трагічні наслідки двох польських повстань на Правобережжі 1830 – 1831 та 1863 – 1864 років і відкрита конфронтаційність до них з боку українського населення не могли не відбитися в історичній пам'яті поляків на початку ХХ ст. Польський національний рух, на відміну від єврейського, достатньо активно конкурував з українським рухом, і не тільки в Галичині, а й на Правобережній Україні. Політичні ідеали відновлення Речі Посполитої у давніх кордонах не здобували підтримки серед української людності. Лютий – березень 1917 р. додали активності польським політичним партіям. У нових історичних умовах М. Грушевський виступав за те, щоб свідоме українство, незважаючи на труднощі налагодження українсько-польських відносин, «простягнуло руку трудовому польському елементу – полякам селянам, польському робітництву й продуктивній демократичній інтелігенції». Ліві, соціал-демократичні представники польської людності, як і єврейські депутати, стали на шлях активної співпраці з українською Радою.

У липні 1917 р. у Києві відбувся III з'їзд поляків України, який визначився у ставленні до українського визвольного руху в спеціальній резолюції: «З'їзд вітає гаряче прямування українського народу до політичного визволення і заявляє, що поляки, як одвічні мешканці цього краю, готові до співпраці у творенні

підстав власного життя народу українського у забезпеченні прав меншості народу польського на Україні» [22, с. 35]. Про послідовність і наступність дій Центральної Ради і її очільника М. Грушевського у здійсненні національної політики свідчить історичне рішення III Універсалу, в якому з проголошенням держави – Української Народної Республіки – «великоруському, єврейському, польському та іншим народам України» забезпечувалась національно-персональна автономія для забезпечення їхніх прав і свобод на національне життя [20, с. 400 – 401].

Але восени 1917 р. мирний хід революції завершився. Більшовики збройним шляхом здобули владу в Петрограді і фактично через місяць після жовтневого перевороту оголосили війну Українській Народній Республіці. В умовах війни і агресії Центральна Рада спромоглась на прийняття закону «Про національно-персональну автономію». Такого закону, який би забезпечував широкі права національним меншостям, на цей час не мала жодна країна світу. Національна преса порівнювала цей закон з актами Великої французької революції [9, с. 148]. М. Грушевський висловив особисте задоволення, що в дуже важких для УНР умовах українська демократія змогла розробити і прийняти такий доленосний акт. Але в грудні 1917 – січні 1918 рр. в Україні склалася достатньо несприятлива атмосфера для формування між-національного порозуміння. Російське радянське військо вело наступ на Київ, країну охоплювала анархія і дезорганізація. Хвиля єврейських погромів і антисемітських настроїв, викликана війною з більшовиками, ширилась Україною. Безсилля Ради подолати антисемітські

ексцеси не могло не позначитися на настроях єврейських депутатів Центральної Ради.

III Універсал, зрозуміло, зачіпав інтереси польського поміщицтва і зв'язаного з ним достатньо широкого соціального кола польської людності, що, за словами М. Грушевського, означало його неприхильність до подальшого розвитку української революції. Відновлення Польської держави в кінці 1917 р. одразу виявило конфлікт інтересів між польською націонал-демократією і українським визвольним рухом. Поляки вважали наші землі польськими і далі обережно ставились до національної активності українців [7, с. 80]. Цей складний комплекс обставин не міг не вплинути на результати голосування за IV Універсал Центральної Ради. Нелегка доля спіткала цей документ. Назагал партії національних меншостей – російських, єврейських і польських – Універсал не підтримали.

IV Універсал визначив УНР як незалежну державу і затверджував усі демократичні свободи для національних меншин, які проголошувались раніше [21, с. 102–104]. М. Грушевський зробив чимало, щоб єдиний фронт української революції не було зруйновано, і висловився за подальшу «співпрацю з неукраїнською людністю» [11, с. 74]. В заключному слові він звернув увагу депутатів Ради – представників національних партій, що тільки внутрішньонаціональна єдність забезпечить здобутки революції, за які борються національні меншини [5, с. 151].

У квітні 1918 р. Центральна Рада на одному із своїх останніх засідань розглянула і затвердила проект Конституції УНР, над яким активно працювали

очільники української влади і представники національних міністерств (Хургін, заступник міністра з єврейських справ, і Одинець, міністр великоруських справ) [13, с. 84]. В текст Основного закону УНР поклалися важливі ідеї національного будівництва – формування української політичної нації.

Перший історичний досвід, залишений нам очільником Центральної Ради, справді демократичного вирішення національного питання в поліетнічній країні зберігає значущість і актуальність у час розбудови незалежної, соборної Української держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верстюк В. Українська Центральна Рада. – К., 1997. – 344 с.
2. Винниченко В. Відродження нації. – Київ – Відень, 1920 – 1921. – Т. 1. – 349с.
3. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX століття. – К., 1996. – 360 с.
4. Грушевський М. На порозі нової України. Гадки і мрії. – К., 1991. – 128 с.
5. Грушевський М. Повороту не буде / Соціально-політичні праці 1917 – 1918 рр. – Х., 2015. – 480 с.
6. Гунчак Т. Історичні підстави політики Центральної Ради до національних меншин // Єврейська історія і культура в Україні: матеріали конференції, 22–23 листопада 1993 р. – Київ, 1994. – 204 с.
7. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795 – 1990. – К., 2007. – 239 с.
8. Донцов Д. Дух Росії. – К., 2011. – 135 с.
9. Іванис В. Симон Петлюра – президент України. 1879 – 1926. – Торонто, 1952. – 256 с.
10. Клейнер І. Єврейська громадськість України та Центральна Рада // Єврейська історія та культура в Україні: матеріали конференції, 2–5 вересня 1996 р. – Київ, 1997. – 344 с.
11. Котюк В. О. Етнонаціональна політика Центральної Ради та Директорії УНР: дис. ... канд. іст. наук. – К., 2011. – 176 с.

12. Лазарович М. Етнополітика української влади доби національно-визвольних змагань 1917 – 1921 років: компаративний аналіз. – Тернопіль, 2013. – 760 с.
13. Михайло Грушевський. Фотоальбом / Автор тексту Л. Решодько. – К., 1996. – 140 с.
14. Найман О. Я. Єврейські партії та об'єднання України (1917 – 1925). – К., 1998. – 182 с.
15. Народностям України // Нова Рада. – 1917. – 27 квітня.
16. Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів. – К., 1994. – 558 с.
17. Революція на Україні по мемуарам белых / Сост. Алексеев С. – М. – Л., 1930. – 436 с.
18. Самостійна Україна. Збірник програм українських політичних партій початку ХХ століття. – Тернопіль, 1991. – 82 с.
19. Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1992. – 510 с.
20. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. – Т. I. – К., 1996. – 588 с.
21. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. – Т. II. – К., 1997. – 422 с.
22. Устименко В. Етнонаціональна політика як фактор державотворення в Україні (1917 – 1920 рр.). – К., 2010. – 144 с.
23. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1115, оп. 1, спр. 1.
5. HRUSHEVSKY, M. (2015) There Will Be No Turn. In: *Social and Political Studies of 1917–1918*. Kharkiv, 480 p. [in Ukr.]
6. HUNCHAK, T. (1994) Historical Grounds of the Central Rada's Policy toward National Minorities. In: *Evreiska istoriia i kultura v Ukraini: materialy konferentsii, 22–23 lystopada 1993 r.* (Jewish History and Culture in Ukraine. Conference proceedings. November 22–23, 1993) Kyiv, 204 p. [in Ukr.]
7. DYLYIONHOVA, H. (2007) *History of Poland of 1795–1990*. Kyiv, 239 p. [in Ukr.]
8. DONTSOV, D. (2011) *Spirit of Russia*. Kyiv, 135 p. [in Ukr.]
9. IVANYS, V. (1952) *Symon Petlyura – the President of Ukraine. 1879–1926*. Toronto, 256 p. [in Ukr.]
10. KLEINER, I. (1997) *Jewish Public in Ukraine and the Central Rada*. In: *Evreiska istoriya i kultura v Ukraini. Materialy konferentsii, 2–5 veresnya 1996 r.* (Jewish History and Culture in Ukraine. Conference proceedings. September 2–5, 1996) Kyiv, 344 p. [in Ukr.]
11. KOTIUK, V. (2011) *Ethno-National Policy of the Central Rada and Directorate of the UPR [thesis for a Candidate Degree in History]*. Kyiv, 176 p. [in Ukr.]
12. LAZAROVYCH, M. (2013) *Ethno-politics of Ukrainian Authorities in the Period of National Liberation Struggles of 1917–1921: Comparative Analysis*. Ternopil, 760 p. [in Ukr.]
13. RESHODKO, L. (1996) *Mykhailo Hrushevsky. Photoalbum*. Kyiv, 140 p. [in Ukr.]
14. NAIMAN, O. (1998) *Jewish Parties and Associations of Ukraine (1917–1925)*. Kyiv, 182 p. [in Ukr.]
15. To the Peoples of Ukraine. (April 27, 1917). *Nova Rada*. [in Ukr.]
16. National Relations in Ukraine in the 20th Century (1994). In: *Collection of Documents and Materials*. Kyiv, 558 p. [in Ukr.]
17. ALEKSEYEV, S. (comp.) (1930) *Revolution in Ukraine after the Memoirs of the White Guard*. Moscow, 436 p. [in Rus.]
18. *Independent Ukraine. Collection of Programs of the Ukrainian Political Parties of the Early 20th Century* (1991). Ternopil, 82 p. [in Ukr.]

REFERENCES

1. VERSTIUK, V. (1997) *The Central Council of Ukraine*. Kyiv, 344 p. [in Ukr.]
2. VYNNYCHENKO, V. (1920–1921) *Renaissance of the Nation*. Kyiv – Vienna, Vol. 1. 349 p. [in Ukr.]
3. HRYTSAK, Ya. (1996) *History of Ukraine: an Outline. Forming Modern Ukrainian Nation in the 19th–20th Centuries*. Kyiv, 360 p. [in Ukr.]
4. HRUSHEVSKY, M. (1991) *On the Threshold of the New Ukraine. Ideas and Dreams*. Kyiv, 128 p. [in Ukr.]

19. SUBTELNYI, O. (1992) *Ukraine. History*. Kyiv, 510 p. [in Ukr.]
20. *The Ukrainian Central Rada. Documents and Materials in Two Volumes* (1996). Vol. I. Kyiv, 588 p. [in Ukr.]
21. *The Ukrainian Central Rada. Documents and Materials in Two Volumes* (1997). Vol. II. Kyiv, 422 p. [in Ukr.]
22. USTYMENKO, V. (2010) *Ethno-National Policy as a Factor of Nation Building in Ukraine (1917–1920)*. Kyiv, 144 p. [in Ukr.]
23. State Central Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.

Yu. Ladnyi

Mykhailo Hrushevsky's Ties with National Minorities: the First Steps in Forming Ukrainian Political Nation in the 20th Century

Abstract

The article reveals important and little-known pages of activity of M. Hrushevsky – the Head of the Central Rada (Central Council of Ukraine).

The majority of the Ukrainian parties of the Dnieper Ukraine (Great Ukraine, «Naddniprianshchyna») considered national movements their allies in the fight against autocracy. Mykhailo Hrushevsky's position accumulated Ukrainian political ideals in relations with national minorities. This position was based on the liberation of the Ukrainian people from the empire's yoke, granting the titular nation, as well as other ethnic communities, wide political, social, economic, and cultural rights. M. Hrushevsky's conceptual studies, such as «About Ukrainians and Their Aspirations», «To the Peoples of Ukraine», «On the Threshold of the New Ukraine», and others, were fully reflected in the historical documents of the Central Rada – its Universals, the Law «On the Personal and National Autonomy», the Constitution of the Ukrainian People's Republic, etc. It is not by chance that the first Universals of the Central Rada were published in Ukrainian, Russian, Jewish, and Polish, and the Secretariat of the Russian, Jewish and Polish Relations was established under the General Secretariat. Representatives of democracy of national minorities, united in political parties and organizations, actively supported the Ukrainian liberation movement and, according to M. Hrushevsky, did not take part in any anti-Ukrainian actions. Quite the contrary: given the historical circumstances, they showed all-round support to this liberation movement. Aggression of the «Red» and the «White» Russia against Ukraine, intervention, ottoman-ruling («ottomanshchyna») could not but seriously affect the character of ethnic policy in Ukraine. Yet, on every stage of the Ukrainian revolution, M. Hrushevsky remained an active supporter of inter-ethnic harmony and mutual understanding; an advocate for the formation of the Ukrainian political nation.